

O'ZBEKISTONDA YASHIL TADBIRKORLIKNI HUDUDLARDA RIVOJLANTIRISHI ISTIQBOLLARI

Ikromov. E.I.

Osiyo Xalqaro Universiteti o'qituvchisi.

Safarova Jasmina

Osiyo xalqaro universiteti talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15277348>

Annotatsiya. 2025-yil 1-sentabrdan boshlab tadbirkorlik subyektlariga “Yashil tadbirkor” maqomini berishni nazarda tutuvchi platformani ishga tushirish taklif qilinmoqda. Bu “O‘zbekiston–2030” strategiyasini “Atrof-muhitni asrash va “yashil iqtisodiyot” yilida amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni loyihasida keltirib o‘tilgan. “Yashil tadbirkor” platformasining ishga tushirilishi O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi doirasida “yashil” va inklyuziv iqtisodiy o‘sishni ta‘minlash borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar samaradorligini oshiradi. Shuningdek, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish hamda iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida resurslarni tejashni yanada kengaytirishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: Yashil tadbirkorlik, yashil iqtisodiyot, iqlim o'zgarishi, biologik xilma-xillik, ekologik muammolar, yashil innovatsiya.

Yashil tadbirkorlik - bu atrof-muhitga ta'sirni kamaytirish bilan birga ijtimoiy, ekologik va iqtisodiy qiymat yaratadigan biznes imkoniyatlariga intilish. Tadbirkorlikka bunday yondashuv ijtimoiy farovonlikni oshirish bilan birga barqaror rivojlanishga yordam beruvchi va ekologik xavfni kamaytiradigan yashil iqtisodiyotni yaratishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada biz yashil tadbirkorlik va yashil iqtisodiyot o'rtasidagi munosabatlarni o'rganib, barqaror kelajakni qurishda yashil tadbirkorlikning ahamiyatini ta'kidlaymiz. Yashil tadbirkorlar barqaror ishlab chiqarish amaliyotini targ'ib qilish va o'z mahsulotlarining atrof-muhitga ta'sirini kamaytirish uchun qayta tiklanadigan energiyadan foydalanadilar. Yashil tadbirkorlar barqaror iste'molni targ'ib qiluvchi innovatsion biznes modellarini ham ishlab chiqmoqda

Yashil iqtisodiyotning yashil tadbirkorlik faoliyatida fzalliklari

Yashil iqtisodiyot - bu past uglerodli, resurslardan tejamkor, ijtimoiy inklyuziv va ekologik barqaror iqtisodiyotdir. Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslanadi, ular iqtisodiy o'sish, atrof-muhitni muhofaza qilish va ijtimoiy tenglikni o'z ichiga oladi.

Uning maqsadi issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish, tabiiy resurslarni tejash va ekotizimlarni himoya qilish, shu bilan birga yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratish va ijtimoiy farovonlikni oshirishdir.

Yashil iqtisodiyot yangi ish o‘rinlarini yaratish, innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish, barqaror biznes amaliyotini rag‘batlantirish va ekotizim xizmatlarini yaxshilash kabi ko‘plab imtiyozlarni beradi. Yashil iqtisodiyot, shuningdek, qashshoqlik, iqlim o'zgarishi va biologik xilma-xillikning yo'qolishi kabi ijtimoiy va ekologik muammolarni hal qilishga yordam beradi.

Yashil tadbirkorlik yashil iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismidir. Yashil tadbirkorlar - bu ekologik barqarorlikka hissa qo'shadigan bozor imkoniyatlarini aniqlaydigan va bu imkoniyatlarni yangi korxonalarni yaratish yoki mavjudlarini moslashtirish orqali amalga oshiradigan shaxslar.

Ular ekologik muammolarni hal qilish va barqaror amaliyot va texnologiyalarni ilgari surish orqali ijtimoiy, ekologik va iqtisodiy qiymat yaratishga intiladi.

Yashil tadbirkorlik yashil iqtisodiyot uchun bir necha sabablarga ko'ra muhim ahamiyatga ega.

Birinchidan, yashil tadbirkorlar ekologik muammolarni hal qiluvchi yangi mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqish orqali innovatsiyalarni rivojlantiradilar. Ushbu innovatsiyalar yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratadi va barqaror rivojlanishga yordam beradi.

Ikkinchidan, yashil tadbirkorlik barqaror sanoatning o'sishiga yordam beradi. Barqaror sanoat - bu ekologik barqaror texnologiyalar, amaliyotlar va jarayonlardan foydalanadigan tarmoqlar. Ushbu tarmoqlar yangi ish o‘rinlari yaratish, atrof-muhitga ta’sirni kamaytirish va barqaror rivojlanishni rag‘batlantirish orqali yashil iqtisodiyotni rivojlantirishga hissa qo‘shadi.

Uchinchidan, yashil tadbirkorlik barqaror biznes amaliyotlarini qo'llab-quvvatlaydi.

Barqaror biznes amaliyotlari resurslarni tejash, chiqindilarni kamaytirish va qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishni o'z ichiga oladi. Ushbu amaliyotlarni qo'llagan yashil tadbirkorlar atrof-muhitga ta'sirini kamaytirishi va yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratishi mumkin.

To'rtinchidan, yashil tadbirkorlik atrof-muhit muammolari haqida xabardorlikni oshiradi va barqaror iste'mol va ishlab chiqarish modellarini rag'batlantiradi. Barqaror mahsulot va xizmatlarning afzalliklarini ta'kidlab, yashil tadbirkorlar iste'molchilar va korxonalarni ekologik jihatdan barqarorroq tanlov qilishga undashi mumkin.

Iqlim o'zgarishi va biologik xilma-xillikni yo'qotish kabi ekologik muammolarga duch kelganimiz sababli, yashil tadbirkorlik tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Yashil tadbirkorlik yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratish, barqaror rivojlanishga ko'maklashish va atrof-muhitga ta'sirni kamaytirish salohiyatiga ega.

Yashil tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash uchun bizga barqaror biznes amaliyotlarini targ'ib qiluvchi va barqaror sanoatning o'sishini qo'llab-quvvatlovchi siyosat va imtiyozlar kerak.

Shuningdek, bizga tadbirkorlarga barqaror biznes yaratish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va bilimlarni rivojlantirishga yordam beradigan ta'lim va o'quv dasturlari kerak.

Jahon iqtisodiyotining kelajagi yashil iqtisodiyotga o'tish qobiliyatiga bog'liq. Yashil tadbirkorlik ushbu o'tishning muhim tarkibiy qismidir, chunki u barqaror amaliyot va texnologiyalarni ilgari suradi, innovatsiyalarni rag'batlantiradi va barqaror sanoatning o'sishiga yordam beradi. Atrof-muhit muammolariga duch kelishda davom etar ekanmiz, biz yashil tadbirkorlikni qabul qilishimiz va barcha uchun barqaror kelajak yaratishni qo'llab-quvvatlashimiz kerak.

Yashil tadbirkorlik barqaror kelajakni qurishda qudratli kuchdir. Barqaror amaliyot va texnologiyalarni rag'batlantirish orqali yashil tadbirkorlar innovatsiyalarni rag'batlantirishi, barqaror sanoatning o'sishiga yordam berishi va barqaror rivojlanishga yordam berishi mumkin.

Biz ekologik muammolarga duch kelishda davom etar ekanmiz, yashil tadbirkorlikni va yashil iqtisodiyotni yaratishni qo'llab-quvvatlashimiz muhim ahamiyatga ega. Birgalikda biz o'zimiz va kelajak avlodlar uchun barqaror kelajakni yaratishimiz mumkin.

Tadbirkorlar innovatsion yashil yechimlarni ishlab chiqish va targ'ib qilish salohiyati orqali issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirishga qaratilgan sa'y-harakatlarning muhim harakatlantiruvchi kuchi bo'lishi mumkin. Yashil tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlovchi davlat siyosati inson tomonidan qo'zg'atilgan iqlim o'zgarishini yumshatish bo'yicha global sa'y-harakatlarda hal qiluvchi rol o'ynashi mumkin.

- Yashil tadbirkorlik tushunchasini tavsiflash uchun ishlatiladigan ta'riflar va atamalar turli mamlakatlar va tadqiqotlarda keng farqlanadi.

Yashil tadbirkorlikning quyidagi ta'rifini qabul qiladi:

- Yashil tadbirkorlik yangi boshlanuvchilar tomonidan ishlab chiqish va joylashtirishni o'z ichiga oladi

- yashil mahsulotlar, xizmatlar va jarayonlar, ya'ni quyidagilardan biri:

Har qanday turdagi atrof-muhitga etkazilgan zararni kamaytirish yoki oldini olish; yoki kamroq ifloslanish va chiqindilarni chiqaradi yoki bir xil natijaga ega bo'lgan ekvivalent oddiy mahsulotlar, xizmatlar va jarayonlarga qaraganda ko'proq resurslarni tejaydi. Biroq, ulardan asosiy foydalanish atrof-muhitni muhofaza qilish emas.

Yashil tadbirkorlikka ta'sir etuvchi va harakatlantiruvchi omillar qatori mavjud. Bularga siyosat manzarasi, iqtisodiy sharoitlar, ijtimoiy munosabatlar, texnologik o'zgarishlar, qonunchilik va me'yoriy-huquqiy bazalar va atrof-muhit bosimi kiradi.

Yashil tadbirkorlikka bo'lgan ehtiyoj yangi g'oyalarni bozorga olib chiqish va iqtisodiyotdagi o'zgarishlarni amalga oshirishda tadbirkorlarning o'rni juda katta. Bu, ayniqsa, yangi startaplar o'rnatilgan amaliyotlarni buzish potentsialiga ega bo'lgan yashil tadbirkorlik uchun to'g'ri keladi. Biroq, tadbirkorlik har doim tavakkalchilikni o'z ichiga oladi va ixtirolarning atigi 1-2% bozorga yetib borishi taxmin qilinadi. Texnologik innovatsiyalar, jumladan, iqlim texnologiyasi ham yuqori noaniqlik (masalan, noaniq bozor talabi, tartibga soluvchi noaniqlik) tufayli yanada yuqori darajadagi xavfga duchor bo'ladi. Bu iqlim texnologiyalari uchun yanada murakkab, chunki ijtimoiy daromadlar odatda shaxsiy daromatlardan oshadi. Shunday qilib, yashil tadbirkorlikni rag'batlantirish juda murakkab. Tadqiqot va ishlanmalar bosqichlarida yuqori qat'iy xarajatlar va tijoratlashtirish bosqichida yuqori xavflar mavjud bo'lib, bu hukumat aralashuvisiz faqat xususiy bozorlarga tayanish suboptimal bo'lishini ko'rsatadi.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining (BMT) Iqlim o'zgarishi bo'yicha hukumatlararo kengashining (IPCC) so'nggi hisoboti inson faoliyati iqlimdagi "minglab, balki yuz minglab yillar davomida misli ko'rilmagan" o'zgarishlarni kuchaytirganini yana bir bor tasdiqladi. BMT Bosh kotibi hisobotni "insoniyat uchun qizil kod" deb ta'rifladi.

So'nggi kunlarda yashil tadbirkorlar mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida juda muhim rol o'ynaydi, shuningdek, iste'molchilarning xulq-atvorini o'zgartirishga qaratilgan harakatlantiruvchi kuch sifatida qaraladi, shuningdek, yangi fikrlarni ishlab chiqish, innovatsiya qilish, amalga oshirish va paydo bo'lishi va ularga tezkor javob berish uchun qadrlanadi. bu o'zgarishlar. Darhaqiqat, rivojlangan mamlakatlar va rivojlanayotgan mamlakatlarda yashil tadbirkorlikka qarash o'rtasida jiddiy tafovutlar mavjud. Rivojlangan mamlakatlar va Jahon banki, UNCTAD, OECD, UNIDO, JST va FAO kabi xalqaro tashkilotlar bozor imkoniyatlari va "yashil" atamasiga maksimal darajada e'tibor berishga moyil bo'lib, rivojlanayotgan mamlakatlar bozor ehtiyojlari va atamalariga ko'proq e'tibor berishadi.

Rivojlanish nuqtai nazaridan "Yashil tadbirkorlik" tobora o'rinli bo'lgan hodisa bo'lib, u hali ham yetarlicha o'rganilmagan. Global tengsizlik va o'sib borayotgan ishsizlik siyosatchilar uchun katta qiyinchiliklar tug'dirsa-da, iqlim o'zgarishi va biologik xilma-xillikning tez yo'qolishi bilan birga yovvoyi tabiat va tabiiy yashash joylarining keng miqyosda vayron bo'lishi, allaqachon og'ir ijtimoiy guruhlar va ekotizimlarning sezgirlikni birlashtiradi. Yangi ish o'rinlari yaratishda yashil tadbirkorlik ham muhim o'rin tutadi.

Bundan tashqari, texnologik taraqqiyot va o'zgaruvchanlikka innovatsiyalarning tabiati va uning belgilovchi omillari katta ta'sir ko'rsatadi. Iqtisodiy tartiblarning globallashtirishining so'nggi rivojlanishi korxonalar tomonidan innovatsiyalar uchun qo'llaniladigan eskirgan yondashuvlarni tubdan o'zgartirdi. Atrof-muhitni hisobga olish va hisobot berish, shuningdek, texnologik tadqiqotlar va joriy etishda sezilarli yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, barqarorlik yo'lidagi bo'shliq hali ham muhim.

Shunday qilib, "yashil innovatsiya" ni shakllantirishning dastlabki shartlarini tushunish uning tetiklari va to'siqlari bilan bir qatorda juda muhimdir. Tizimli o'zgarishlar buxgalteriya hisobi, iqtisod va qonunchilik sohasidagi yutuqlar o'rnini bosuvchi maqsadga muvofiqdir. Accenture (UN Global Compact-Accenture, 2010) so'roviga ko'ra, barqarorlik korporativ biznes strategiyalarining butun dunyo bo'ylab asosiy tarkibiy qismiga aylandi va ularning biznesining kelajagi uchun juda dolzarb. Ammo yashil iqtisodiyotga global evolyutsiya faqat boshida, bu yer uchun kutish juda qiyin. Kelgusi o'n yilliklarda sanoatlashtirishning jahon aholisi va iqtisodiy rivojlanishining tez o'sishi kuzatiladi. Resurslar yetarli emas va biz odamlarning talablariga javob berishimiz kerak. Yashil tadbirkorlik ekologik va ijtimoiy mas'uliyatli tarzda samarali va xavfsiz operatsiyalarni ta'minlash bo'yicha o'z majburiyatlarini bajarishning yagona yo'lidir.

Kichik va o'rta korxonalar yalpi ichki mahsulotning o'sishiga katta hissa qo'shib, yuqori darajadagi bandlikni ta'minlash orqali mamlakat iqtisodiyotining asosiy tayanchi hisoblanadi.

Muvaffaqiyatli korxonalar ko'pincha fidoyi va ishtiyoqli tadbirkorlar tomonidan boshqariladi, ular biznes orqali ularni kapitallashtirish imkoniyatlarini aniqlaydilar, quradilar va foydalanadilar. Demak, tadbirkorlik ijtimoiy va barqaror iqtisodiy rivojlanish bilan birga innovatsiyalarga ham ta'sir qiladi. Yashil tadbirkorlar yashil mahsulot va xizmatlarga xizmat ko'rsatish, yashil ishlab chiqarish texnikasini taqdim etish, ularga talabni oshirish va yashil ish o'rinlarini yaratish orqali yashil iqtisodiyotni boshlash va qo'llab-quvvatlash manbasini taqdim etadilar.

Yashil tadbirkor kontseptsiyasi global isish, ifloslanish, tabiiy resurslarning tanqisligi, ozon qatlaminin emirilishi, iqlim o'zgarishi va ekotizimning buzilishi natijasida yuzaga kelgan boshqa ofatlar kabi ekologik muammolardan kelib chiqadi. Atrof-muhit haqidagi bilimlarning ortib borayotgani tufayli iste'molchilar ekologik toza yoki yashil mahsulotga nisbatan ko'proq qabul qilinmoqda. Shunday qilib, iste'molchilarning bunday moyilligi yashil bozorning rivojlanishiga olib keladi. Yashil bozor - rivojlanayotgan bozor bo'lib, u yashil dizayn, yashil ta'minot zanjiri, yashil ishlab chiqarish va boshqa ko'plab sohalarda keng imkoniyatlarga ega.

O'zgarish - bu juda keng tarqalgan hodisa bo'lib, u ba'zan tsiklik yoki ba'zan tasodifiy tartibda sodir bo'ladi. Xuddi shu usulda mijozlarning ehtiyojlari, istaklari, talablari, sinovlari va afzalliklari ham farqlanadi. Ushbu o'zgarish ma'lum bir mahsulot toifasi uchun emas, balki har bir mahsulot segmentatsiyasida mavjud. Xulq-atvordagi bunday o'zgarishlarning turli sabablari bor, masalan, iste'molchilarning uy xo'jaliklari daromadlari, atrof-muhit xabardorligi yoki VALS o'zgarishi (qadriyatlar, munosabat va turmush tarzi). Iste'molchi xatti-harakatlaridagi bu o'zgarish yangi bozor imkoniyatini yaratadi. Shunday qilib, ushbu bozor imkoniyatini qo'lga kiritish uchun firmalar yangi mahsulotni ishlab chiqish, mahsulotni qayta loyihalash yoki marketing siyosatidagi o'zgarishlar va boshqalar kabi ba'zi o'zgarishlarni amalga oshirishlari kerak. Yashil amaliyotlarni joriy qiluvchi kompaniyalar ham ushbu biznes operatsiyalarida rentabellikka erishmoqda. Ushbu kengayishlar orasida yashil marketing, yashil ta'minot zanjiri boshqaruvi (GSCM), chiqindilarni boshqarish, teskari logistika va boshqalar kabi boshqaruv sohasida ma'lum modellar mavjud bo'lib, ular nafaqat iste'molchilarning talablariga erishibgina qolmay, balki yashil bozor haqida va'da berishga ham yordam beradi. va toza muhit.

Atrof-muhitni muhofaza qilish bilan bog'liq muammolar asta-sekin biznesning asosiy qismiga aylanib bormoqda. Shunday qilib, biznes bo'linmalari ushbu ekologik ong tufayli turli xil biznes strategiyalarini qabul qilmoqdalar. Bozorda asta-sekin, ammo barqaror ravishda amalga oshirilayotgan yashil marketing kontseptsiasining sababi shu. Buni o'z mahsulotini ekologik qayta loyihalash va innovatsiyalarga tayanadigan tadbirkorlar uchun imkoniyat deb hisoblash mumkin. Bu rivojlanayotgan yashil bozorning bir qismi bo'lishni xohlaydigan tadbirkorlar uchun mukammal bosqich.

Tadbirkor - bu innovatsiyalarni yoki umuman olganda, yangi tovar ishlab chiqarish yoki uni yangi usulda ishlab chiqarishning sinovdan o'tmagan texnologik jarayonini ishlab chiqish orqali ishlab chiqarish modelini isloh qiladigan va o'zgartiradigan, materiallarni etkazib berishning yangi manbasini yoki yangi mahsulot ishlab chiqarishni yaratadigan shaxsdir. mahsulotlar, yangi sanoatni tashkil etish orqali. Mijozlarning xarid qilish xulq-atvorining ekologik toza mahsulot yoki xizmatlarga moyilligi yashil tadbirkor uchun joy yaratadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Quدراتова, G. (2025). THE IMPORTANCE OF ECONOMETRIC RESEARCH IN STUDYING THE COMPETITIVENESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 305-307.

2. Sodiqova, N. T., & Yuldasheva, H. (2025). IQTISODIYOT FANINING JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI O'RNI. *Modern Science and Research*, 4(3), 182-187.
3. Alimova, S. (2025). SPIRITUALIZATION OF STUDENTS THROUGH FOLK PEDAGOGY DEVELOPMENT TECHNOLOGIES. *Академические исследования в современной науке*, 4(5), 118-122.
4. Khalilov, B. (2025). GLOBAL ECONOMIC INFLUENCES IN THE USA. *Journal of Applied Science and Social Science*, 1(2), 644-647.
5. Toshov, M. (2025). STATE PROGRAMS IN DEVELOPMENT AND PLANNING OF REGIONAL INFRASTRUCTURE. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(1).
6. Ikromov, E. I., & Safarova, J. R. (2025). INNOVATSIYALAR XALQLARNI QASHSHOQLIKDAN QUTQARISH OMILI SIFATIDA. *Modern Science and Research*, 4(3), 156-161.
7. Azimov, B., & Mukhiddinova, N. (2025). THE INTERDEPENDENCE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES AND BUSINESS COMPETITIVENESS. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(1), 103-109.
8. Raxmonqulova, N., & Muxammedov, T. (2025). IQTISODIY BILIMLARNING INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH VA BOSHQARISHDAGI AHAMIYATI VA DOLZARBLIGI. *Modern Science and Research*, 4(3), 207-212.
9. Shadiyev, A. (2025). EDUCATION MANAGEMENT IN PRIVATE UNIVERSITIES IN UZBEKISTAN: DEVELOPMENT STRATEGIES, CHALLENGES AND PROSPECTS. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 308-313.
10. Naimova, N. (2025). MANAGEMENT OF THE INNOVATION PROCESS IN ENTERPRISES. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 302-304.
11. Supiyevna, B. M. (2025). O 'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA «G 'AZNACHILIKNI JORIY ETISH» KONSEPSIYASINING YARATILISHI. *STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS*, 1(6), 49-54.
12. Jumayeva, Z. (2025). FEATURES OF STRATEGIC MANAGEMENT OF A TOURIST COMPANY. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 297-301.
13. Bobojonova, M. J. (2025). ISHLAB CHIQRISH VA UNING IQTISODIYOTDAGI O'RNI. *Modern Science and Research*, 4(3), 144-150.

14. Jumayeva, Z. Q., & Nurmatova, F. S. (2025). BANKLARARO RAQOBATNING PAYDO BO ‘LISH TARIXI VA NAZARIY YONDASHUVLAR. *Modern Science and Research*, 4(3), 361-367.
15. Ibragimov, A. (2025). TAX SYSTEM OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN: GENERAL DESCRIPTION. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 290-293.
16. Djurayeva, M. (2025). FEATURES OF THE ORGANIZATION OF PERSONNEL MANAGEMENT IN MODERN ORGANIZATIONS AND ENTERPRISES. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 287-289.
17. Igamova, S. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННОСТИ СТРОИТЕЛЬНЫХ МАТЕРИАЛОВ. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 27, 27.
18. Raximova, L. (2025). THE IMPACT OF THE SHADOW ECONOMY ON THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(1), 585-590.
19. Aslanova, D. (2025). APPLICATION OF INVESTMENT PROGRAMS IN TOURISM DEVELOPMENT. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(1), 874-878.
20. Izatova, N. (2025). ISSUES OF IMPROVEMENT OF PROFESSIONAL AND PERSONAL QUALITIES OF STUDENTS IN THE PROCESS OF ECONOMIC EDUCATION. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 294-296.
21. Jumayev, B. (2025). BIG DATA: CUSTOMER CREDIT ANALYSIS USING DIGITAL BANKING DATABASE. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 1056-1059.